

Complexnummer: 531624

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

NHW-Fort Honswijk

*Aantal
complexonderdelen*

13

Monumentnummers van complexonderdelen

531625, 531626, 531627, 531628, 531629, 531630, 531631, 531632, 531633, 531634, 531635, 531636,
531637

Woonplaats

Schalkwijk

Gemeente

Houten

Provincie

Utrecht

Locatie van het hoofdoject

Houten, Fort Honswijk

Complexomschrijving

Cluster 61. Complexomschrijving.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

COMPLEX FORT HONSWIJK

Inleiding

De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormde van 1815 tot februari 1940 de hoofddefensielinie van het Koninkrijk der Nederlanden. De 85 kilometer lange verdedigingslinie die is gebaseerd op een uitgestrekte waterbarrière gesteund door militaire versterkingen, strekte zich uit van de Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch bij Werkendam. De breedte varieerde van slechts enkele honderden meters ten oosten van Utrecht, tot 7,5 km en zelfs meer dan 10 km in de Vijfheerenlanden. Het typisch Hollandse defensiesysteem van inundaties was de verbeterde voortzetting van de eens zo succesvolle (oude) Hollandse Waterlinie uit 1672. Het concept voor een waterlinie dateert al uit 1589, toen prins Maurits opdracht kreeg van de Staten van Utrecht en Holland om te onderzoeken hoe de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op een zo efficiënt mogelijke manier kon worden verdedigd. Door een optimaal gebruik van de geografische omstandigheden kon een bijzondere verdedigingslinie worden aangelegd. Daar waar hoog Nederland overgaat in het laag gelegen poldergebied is het tamelijk eenvoudig om land onder water te zetten met behulp van sluizen of het doorsteken van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

dijken. Aan de tastbare onderdelen van deze voornamelijk 'papieren tijger' werd eeuwenlang gesleuteld. Na WOII speelde de Nieuwe Hollandse Waterlinie geen rol van betekenis meer in de hoofddefensie. En in 1951 werden veel onderdelen van de Linie gedeclineerd, waarmee de opheffing van de Linie als zodanig een feit was.

Een verbeterde Waterlinie

De grond- en waterslag voor een verbeterde nieuwe Hollandse Waterlinie werd gelegd in de Franse tijd in 1796/97 door de directeur der Hollandse Fortificatiën C.R.T. Kraijenhoff. In zijn Memorie betreffende de eerste of capitale Waterlinie beschrijft Kraijenhoff gedetailleerd hoe de (oude) Hollandse Waterlinie er toen voorstond en geeft hij aan hoe deze Linie verbeterd zou moeten worden. Tevens bepleit hij een oostwaartse verlegging van de Linie om de stad Utrecht binnen de Linie te brengen, beschermd door een aaneenschakeling van voorposten. Niet alleen omdat Utrecht een belangrijke garnizoensstad was, maar vooral om te voorkomen dat de vijand de waterhindernis zou kunnen aftappen. De aanbevelingen die hij deed vormden het concept voor wat later de Nieuwe Hollandse Waterlinie gaat worden. In 1811 werden de plannen zelfs door Keizer Napoleon goedgekeurd: *La ligne de Naarden à Gorcum doit donc être considérée comme la vraie ligne de l'Empire*. Mede vanwege militaire en politieke ontwikkelingen werd het plan echter niet verder uitgewerkt. Na het vertrek van de Fransen, bij de aanloop tot het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden in het najaar van 1814, diende Kraijenhoff opnieuw een nota in, waarin zijn voorstellen uit 1796 en 1811 waren geactualiseerd. Daarop besloot Koning Willem I in het voorjaar van 1815 tot de aanleg van een nieuwe Waterlinie, toen nog 'Utrechtse Linie' genoemd. De militaire en waterstaatkundige werken voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden het grootste en duurste infrastructurele project worden dat ooit in Nederland is uitgevoerd.

Bouwen aan een perfect systeem

Evenals de 'Oude' Hollandse Waterlinie steunde de 'Nieuwe' op uitgebreide - maar nu beter beheersbare - inundaties, waarbij forten en batterijen de inlaatpunten (sluizen) beschermden en de niet te inunderen terreinstroken en andere accessen afsloten. Samen met de waterbouwkundige Jan Blanken, inspecteur-generaal van Waterstaat, ontwikkelde Kraijenhoff als inspecteur-generaal der Fortificaties (1814-1826) de 'natte' plannen voor de Nieuwe Waterlinie en werd opdracht gegeven aan majoor-ingenieur Willem Offerhaus voor de bouw van een fortenkring om Utrecht. Tot aan Nieuwersluis werd het tracé van de (oude) Hollandse Waterlinie langs de Vecht aangehouden. Vanaf Nieuwersluis volgde de nieuwe linie de Vecht, tot enkele kilometers ten noorden van Utrecht. Daar moest de linie oostelijk om de stad heen buigen, om vervolgens langs de Vaartse Rijn verder te gaan tot aan de sluizen van Vreeswijk aan de Lek. Voorts sloot de nieuwe Waterlinie aan op het zuidelijke tracé dat in 1787 was verplaatst naar de Diefdijk en de Linge. Er dienden vijf zogenaamde 'inundatiekommen' te komen met op de accessen permanente verdedigingswerken. Op een zestal cruciale plekken werden door Blanken ontworpen waaiersluizen gebouwd. Deze sluizen, die zelfs tegen hoog water in geopend konden worden, waren ideaal voor militaire inundaties. De inrichting van een optimaal inundatiestelsel en de aanleg van de onmisbare permanente verdedigingswerken duurden, met onderbrekingen, van 1815 tot 1886. Dat de realisatie van de nieuwe Waterlinie zoveel tijd kostte, had alles te maken met de (internationale) politieke en militair-technische ontwikkelingen en de ingrijpende infrastructurele en waterstaatkundige veranderingen gedurende de negentiende eeuw. We kunnen in die eeuw een viertal bouwperiodes onderscheiden. In de eerste fase van 1815-1826 werden de versterkingen rondom Utrecht gerealiseerd. Vervolgens bouwde de Dienst der Fortificatiën van 1841 tot 1864 de torenforten bij de rivieraccessen en tussen 1867-1872 vonden overal in de Linie verbeteringen plaats. Ten slotte werden tussen 1871 en 1886 de laatste forten van de Linie gebouwd. In de twintigste eeuw veranderden de militaire tactieken drastisch en werden veldversterkingen tussen de forten aangelegd met diverse werken van gewapend beton.

Bouwfasen in de negentiende eeuw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Gedurende de eerste bouwphase werd tussen 1816 en 1826 op de kwetsbare accessen rondom Utrecht een vijftal forten gebouwd. De eenvoudige werken bestonden uit aarden omwallingen, die precies in het hart van de te beveiligen weg of kade waren gelegen. De forten werden omgeven door een gracht en op de hoofdwal was de opstelplaats voor het geschut. De vorm en de omvang van de forten werden bepaald door de breedte van het acces en de ligging van de inundatiemiddelen. Op de hoog gelegen - en dus niet te inunderen - Houtense Vlakte werden vier lunetten gebouwd. Deze V-vormige versterkingen werden voorzien van zware bakstenen bekledingsmuren. Ten zuiden van Utrecht bouwde men ter bescherming van de inundatiesluizen forten bij Jutphaas, Vreeswijk en Culemborg. De volgende bouwphase diende zich aan nadat Nederland in 1839 België als onafhankelijke staat had erkend. Reorganisatie en vernieuwing van het verdedigingsstelsel waren nodig. Koning Willem II besloot tot een geconcentreerde verdediging, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoofddefensielinie. De vestingen en linies aan de landsgrenzen dienden om een eventuele vijandelijke opmars te vertragen, zodat de inundaties van Waterlinie tijdig konden worden gerealiseerd. De tweede actieve bouwperiode van de waterlinie duurde van 1841 tot 1864 en vond plaats, ondanks ingrijpende bezuinigingen op defensie (de omvang van het leger werd gehalveerd). Onder leiding van genieofficier Merkes van Gendt werden op de dijkaccessen langs de rivieren torenforten gebouwd. Bij de rivieraccessen van de Vecht, Lek, Linge en Waal verrezen ronde bakstenen torenforten. In diezelfde periode kregen veel kleinere werken van de linie 'bomvrije' gebouwen o.a. in de vorm van vierkante wachthuizen binnen de redoutes. Met de Napoleontische term 'bomvrij' (à l' épreuve de bombe) bedoelde men dat ze bestand waren tegen contemporain geschut. Het waren veelal wachthuizen met zware, gemetselde muren. Enige versterkingen op de dijkaccessen in het Vechtplassengebied, die nog uit de Franse tijd dateerden, werden vervangen door eenvoudige forten of redoutes. In 1853 werd de Kringenwet ingevoerd die bepaalde dat er binnen cirkel van 1000 meter van de forten beperkte bouw- en beplantingsvoorschriften golden i.v.m. een vrij schootsveld. Binnen deze kringen vinden we dan ook soms houten bebouwing. In 1951 werd de Kringenwet opgeschort en in 1963 ingetrokken. Omstreeks 1864 leek de Nieuwe Hollandse Waterlinie min of meer voltooid. Maar ontwikkelingen voor en tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 brachten talloze tekortkomingen aan het licht, zowel op bouwkundig en wapentechnisch, als op tactisch gebied. Kolonel Kromhout kreeg de taak om de organisatie van de Waterlinie beter te structureren. Er waren veel te weinig bomvrije onderkomens voor manschappen en bomvrije magazijnen voor munitie. Bovendien bleken de zware muren van de hoge torenforten lang niet zo 'bomvrij' als ze heetten te zijn. Maar ook de nieuwe en de verbeterde 'bomvrije' forten bleken kort na oplevering alweer verouderd. In de daaropvolgende jaren werden de kwetsbare torens daarom beveiligd. Om de torens tegen directe treffers te beschermen, werd een zogenaamde 'contrescarp' aangebracht, een halfgrondgaande aanaarding van een dik kleipakket of een gemetselde en aangeaarde galerij die los stond van de toren en daar in een ruime halve cirkelvorm omheen lag. Ook veel andere bomvrije wachthuizen kregen een stevige aarden dekking. De derde bouwperiode (1867 - ca. 1872) volgde o.a. na de uitvindingen van geschut met een getrokken loop (ca. 1860). Dit ver dragende en nauwkeuriger geschut maakte duidelijk dat de werken in de Waterlinie toch zeer kwetsbaar waren. De forten misten dekkingsmogelijkheden voor manschappen en materieel. Er was behoefte aan bomvrije remises voor geschut en bomvrije kazernes voor de manschappen. Bovendien dienden de wallen te worden verzaaid. Door de toegenomen reikwijdte van de projectielen moesten de steden Naarden en Utrecht, die in de frontlinie kwamen te liggen, op grotere afstand worden verdedigd. Daarom werden vooruitgeschoven posten aangelegd. Het centraal gelegen Utrecht was al een kruispunt van wegen, maar werd sinds de jaren '60 ook een knooppunt van een nieuwe vorm van infrastructuur: de spoorwegen. De ring van zes oudere forten die Utrecht beschermde, lag ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad. Daarom werd nog verder oostwaarts van de Domstad een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Verder vonden langs de Lek verbeteringen plaats voor mogelijke onderwaterzettingen rond Utrecht: er kwam een nieuwe inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede en er vonden verbeteringen plaats bij Honswijk. Begin jaren '70 realiseerde de regering zich dat het Nederlandse defensieapparaat de afgelopen dertig jaar sterk onder de bezuinigingen had geleden. Daarom diende de Minister van Oorlog de Vestingwet van 1874 in. Deze kende o.a. prioriteit toe aan de verbetering en vernieuwing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoeksteen van de Nederlandse verdediging. Binnen acht

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

jaar moesten nieuwe werkzaamheden voor de hoofdverdedigingslinie worden verwezenlijkt (ruim 10 miljoen gulden). Daarmee gingen men de vierde bouwperiode (ca. 1871-1886) in, die in feite een voortzetting was van de derde, maar op andere gronden. De Waterlinie was nog maar amper ingericht volgens de laatste eisen van een grote defensieve kracht, of in 1885 werd de brisantgranaat ingevoerd. Tegen dit explosieve projectiel was geen fort bestand. L'histoire se repète: op slag waren de forten van de gemoderniseerde Waterlinie weer verouderd en dus onbruikbaar. De geschiedenis van de vestingbouw leert dat de ontwikkelingen van de verdedigingsmethoden voortdurend achterlopen op die van de aanvalswapens. De forten bleken niet meer geschikt als opstellingsplaats voor vestinggeschut. Om trefkans te voorkomen, moesten manschappen en geschut worden gespreid in het linielandschap. De forten vervulden nog wel een rol als stormvrij infanteriesteunpunt. Sindsdien speelde 'maskering'(camouflage) door beplantingen op en bij de forten een rol. In deze periode werden op veel forten, behalve fortwachterswoningen, ook houten genie- en artillerieloodsen gebouwd om het materieel in vreedstijd vochtvrij te stallen. Ondertussen vond toch op grote schaal nieuwbouw plaats in de Waterlinie. Van noord tot zuid verrezen nieuwe forten en batterijen in de Linie om een aaneengesloten 'snoer' van steunpunten op bepaalde afstand van elkaar te realiseren. Daarna kwam de fortbouw tot stilstand. Het nut en de kracht van de kostenverslindende en snel verouderende forten van de Waterlinie stonden aan het eind van de negentiende eeuw ter discussie. Het accent werd van de zogenaamde 'dode weermiddelen' verlegd naar de levende, mobiele strijdkrachten die verspreid in veldversterkingen in de Linie zouden moeten opereren om een stormaanval met de nieuwste wapens te weerstaan.

WOI en WOII

Tijdens de mobilisaties van WOI en WOII werd een groot aantal veldversterkingen voor artillerie, infanterie en munitieopslag aangelegd. Loopgravenstelsels, groepsnesten, prikkeldraadversperringen, gevechtswagenversperringen en tankgrachten bepaalden het gezicht van de jongste Waterlinie. Ook bouwde men honderden betonnen groepsschuilplaatsen en vele mitrailleurkazematten tussen de forten in het linielandschap. Op en bij de forten verschenen de moderne golfplaten Nissen-hutten en Romney-loodsen voor diverse doeleinden.

FORT HONSWIJK

Inleiding complex

Het complex FORT HONSWIJK dateert in eerste aanleg uit het midden van de 19de eeuw en kwam tot stand in de jaren 1841-1848. Het had onder meer een functie als verdediging van het Lekaces en van een grote en een kleinere inundatiesluis voor Lekwater. Het fort is in het kader van de wapenwedloop van de jaren 1870 belangrijk gemoderniseerd in de periode 1879-1888. Voorafgaand hieraan zijn langs de oostzijde van het fort het Inundatiekanaal, met een derde sluis, en de Gedekte Gemeenschapsweg aangelegd. Fort Honswijk is genoemd naar het nabij gelegen gelijknamige buurtje, maar het was aanvankelijk ook bekend als Fort Willem II. Bij de eerste aanleg van Fort Honswijk is het als een zogenoemd torenfort ontwikkeld, met een ronde toren in zwaar metselwerk. Verder werd gekozen voor een omgracht, asymmetrisch, gebastionneerd aardwerk, waarin de toren een plaats kreeg binnen het zuidoostelijke bastion. Bij de modernisering werd de bovenste verdieping van de toren verwijderd, waarna deze voortaan aan de oostzijde werd beschermd door een aangeaarde contrescarpgalerij. Tevens kwamen enkele zogenoemde bomvrije gebouwen tot stand, met name een poortgebouw en een kazemat. In het oevergebied van de Lek ten oosten van het fort en van het Inundatiekanaal kwamen in twee fasen (ca. 1900-1918 en 1938-1940) tientallen kleine betonnen werken tot stand. In latere fasen werd aan Fort Honswijk als zodanig relatief weinig gewijzigd, maar wel zijn verschillende gebouwen toegevoegd, die voor de bescherming niet van belang zijn.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omstreeks 1985 is de grote inundatiesluis voor Lekwater bij de dijkverzwaring ter plaatse ondergewerkt en grotendeels gesloopt. Tevens is een deel van het Inundatiekanaal aan de oostzijde van het fort gedempt, inclusief de derde aangelegde sluis, aan de noordoostzijde van het fort. Ook twee op een kaart van 1909 voorkomende loodsden (b en c) bestaan niet meer. Op Fort Honswijk zijn verschillende relatief recente bouwwerken aanwezig die geen monumentale betekenis hebben en hier verder niet worden genoemd. In enkele gevallen zijn deze gebouwd op exact dezelfde plaats waar eerder een loods stond, of bovenop aardgedekte werken.

Ligging en relatie met andere complexen

Het fort is aangelegd op een in meerdere opzichten strategische plaats. Ten eerste waren de Lek en de Noordelijke Lekdijk mogelijke accessen. Ook ligt het fort bij het T-vormige ontmoetingspunt van het kort na 1870 aangelegde Inundatiekanaal en de noordelijke Lekdijk. Dit Inundatiekanaal voor de inundaties bij de stad Utrecht en de polders rond Schalkwijk was zowel van waterstaatkundig als van defensief belang en was de verbeterde opvolger van het watertje de Snel, dat eerder gedeeltelijk dezelfde functies had. Vanaf het fort konden inundatiesluizen en wateren voor dit gebied worden beheerst, terwijl de dijk langs de westzijde van het kanaal tot 1914 de hoofdverdedigingslijn vormde. Fort Honswijk kon ondersteuning geven aan het ongeveer 1 km naar het zuidoosten, aan de overzijde van de Lek gelegen Fort Everdingen, dat eveneens als verdediging van een waterinlaat diende. Fort Honswijk werd zelf ondersteund door de ten noorden ervan gelegen Lunet bij Honswijk, ook bekend als Lunet aan de Snel en later ook door een batterij langs de Zuider Lekdijk ten oosten van het dorp Everdingen.

Omschrijving complex

Het ongeveer 13,5 ha beslaande complex FORT HONSWIJK (grootste lengte circa 390 m, grootste breedte circa 225 m) bestaat ruwweg uit een vierhoekig, sterk asymmetrisch aardlichaam met afgeronde begrenzingen, dat vrijwel totaal is omgeven door een natte gracht en waarop behalve een toren met contrescarpgalerij, onder meer enkele bomvrije remises, een poortgebouw en een bakstenen fortwachterswoning voorkomen. Buiten de natte gracht bevinden zich de buitenoevers en intacte onderdelen van de omleidingsweg, alsmede een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone van het Ministerie van Oorlog, de Militaire Landsgrond.

De bescherming van het complex Fort Honswijk betreft de volgende complexonderdelen:

- FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) EMPLACEMENTEN, SCHUILPLAATSEN EN DERGELIJKE, WEGEN, NATTE GRACHT MET (BUITEN)OEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND
- TOREN (I)
- CONTRESCARPGALERIJ (K) MET POTERNE EN REMISE L
- SCHUILPLAATS MET VERBRUIKSMAGAZIJN C / BOMVRIJ GEBOUW
- REMISE D / BOMVRIJ GEBOUW
- REMISE E / BOMVRIJ GEBOUW
- REMISE F en REMISE ANNEX KAZEMAT M / BOMVRIJE GEBOUWEN
- REMISE G / MAGAZIJN / BOMVRIJ GEBOUW

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- MUNITIEDEPOT H/ BOMVRIJ GEBOUW (kruit- en projectielenmagazijn en werkplaats)
- FORTWACHERSWONING
- POORTGEBOUW (A) MET TOEGANGSPOTERNE
- INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS MET BRUG
- RESTANT INUNDATIESLUIS

Waardering Complex:

Het Complex 'FORT HONSWIJK' is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw).

Het betreft hier een complex dat in eerste aanleg een voorbeeld is van een met aardwerken versterkt torenfort uit de periode 1841-1864 bij een rivieracces en bij inundatiewerken. Het complex is voorts een voorbeeld van een zeer strategisch gelegen, in een latere ontwikkelingsfase met aard- en metselwerk verbeterd en uitgebreid torenfort.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde verdedigingswerken die dienden ter afsluiting en verdediging van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de directe relatie tot de complexen Lunet aan de Snel, Werk aan de Korte Uitweg, de Gedekte Gemeenschapsweg, met Inundatiekanaal en de Groeneweg en tot Fort Everdingen op de Zuidelijke Lekdijk. Tevens is hier sprake van een vrijwel gave relatie met het schootsveld.

* Het complex is representatief (karakteristiek) omdat het nog steeds de fysieke onderdelen, kenmerken en vele omgevingskenmerken vertoont die destijds tot bouw en aanpassing aanleiding waren.

* Het complex is gaaf bewaard omdat qua structuur en fysiek voorkomen de hoofdzaken van de toestand in de jaren '70 van de 19de eeuw zijn bewaard en nauwelijks zijn gewijzigd.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531625

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82641/142

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Schalkwijk	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2132
Houten	I			2133
Houten	I			2552
Houten	I			2553
Houten	I			2554
Houten	I			1830
Houten	I			935
Houten	I			415

*Omschrijving***

Cluster 61. Fortaanleg met aardwerken, (resten van) emplacements schuilplaatsen en dergelijke, wegen, natte gracht met (buiten)oevers en deel omleidingsweg en met (door grenspalen aangeduide) militaire landsgrond.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) EMPLACEMENTEN, SCHUILPLAATSEN EN DERGELIJKE, WEGEN, NATTE GRACHT MET (BUITEN)OEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND als basale onderdelen van een geconcentreerd verdedigingswerk nabij een rivieracces.

Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al tactisch

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd, die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken en schuilplaatsen, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en de open terreinen dekten en die de contouren bepaalden, alsmede bestrate paden, appelpplaatsen en emplacementen voor geschut. Op een van de open plaatsen op het fort bevindt zich een kopie - gemaakt na de Tweede Wereldoorlog - van een herinneringsmonument aan de mobilisatie in de Eerste Wereldoorlog. De replica van het monument, dat bestaat uit een hekwerk met opschriften, ligt bovendien niet op de oorspronkelijke plaats en valt buiten de bescherming. Forten werden gewoonlijk omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. De forten waren gewoonlijk slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken (vooral bij vestingen) en / of hekwerken was gebruikelijk. De gracht van Fort Honswijk was bijzonder van karakter omdat deze aan de zuidzijde via een grote inundatiesluis in verbinding kon worden gebracht met de Lek en aan de oost- en de noordzijde met het Inundatiekanaal. Van de inundatiesluizen is alleen die aan de oostzijde van het fort nog aanwezig. Die aan de noordoostzijde is verwijderd en de grote sluis aan de Lek is vanwege dijkverzwaring deels gesloopt en ondergronds weggewerkt. Mogelijk zijn belangrijke resten of sporen van beide nog in de bodem aanwezig. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met of zelfs boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond. Fort Honswijk wijkt niet principieel af van dit beeld, maar omvat een van de weinige grote torens in combinatie met een contrescarpgalerij.

Omschrijving

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) EMPLACEMENTEN, SCHUILPLAATSEN EN DERGELIJKE, WEGEN, NATTE GRACHT MET (BUITEN)OEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND van Fort Honswijk. Fort Honswijk bestaat thans in hoofdzaak uit een ruwweg rechthoekig, asymmetrisch aardwerk met verschillende niveaus en met in het grondplan vier van elkaar verschillend uitgevoerde bastions waarvan de buitentaluds afgeronde vormen kennen. Tussen de beide frontale bastions een rechte courtine. De aanleg en aardwerken dateren in hoofdzaak van de perioden 1841-1848 en 1871-1886. Veruit het grootst is het zuidwestelijke, min of meer ronde bastion waarop de toren is aangelegd. De drie andere bastions, waarvan het noordoostelijke het omvangrijkst is, hebben een hoekig grondplan. Aardwerken omsluiten het vlakke terrein of terreplein vrijwel geheel, terwijl ook de bomvrije gebouwen en de contrescarpgalerij met aardwerken zijn gedekt. Het fort is destijds bij de T-kruising van de Noordelijke Lekdijk en het toenmalige inundatiewater de Snel - en later het Inundatiekanaal - gebouwd, met als gevolg dat de (openbare) weg over de Lekdijk noordelijk om het fort moest worden geleid. De hoofdvorm komt nog sterk overeen met de vorm zoals die voorkomt op de netteplannen van de Topografische en Militaire Kaart van Nederland van rond 1850 en het terrein is nog grotendeels in de toestand die op een plattegrond van 1909 is getekend. Het fortterrein wordt doorsneden door een met waalstenen beklinkerd padenstelsel met overwegend rechte lijnen, waarlangs de gebouwen en andere functies en onderdelen bereikbaar zijn. Tot die functies behoren onder meer enige zogenoemde remises (bomvrije bergplaatsen voor geschut, munitie of ander materieel). De omgrachting van Fort Honswijk is nog vrijwel compleet aanwezig en vormt een ruime omkadering van de aanleg van het fort. Alleen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

aan de westzijde was het fort van oudsher over een landengte bereikbaar. De openbare omleidingsweg ligt op de oostelijke en noordelijke buitenoever van de natte gracht. De weg leidt aan de oostzijde met een brug over de ten dele verlande, maar verder nog goed herkenbare inundatiesluis ter plaatse. Van een tweede, kleinere inundatiesluis, aan de noordoostzijde van het fort, zijn mogelijk nog sporen of resten ondergronds aanwezig. Van de grote inundatiesluis ten oosten van het fort zouden de kommen / hoofden bewaard zijn in de verzwaarde noordelijke Lekdijk. De oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone, de Militaire Landsgrond, waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, is op de bij dit document behorende kaart aangeduid en behoort in principe tot het beschermde gebied.

Waardering

FORTAANLEG MET AARDWERKEN, (RESTEN VAN) EMPLACEMENTEN, SCHUILPLAATSEN EN DERGELIJKE, WEGEN, NATTE GRACHT MET (BUITEN)OEVERS EN DEEL OMLEIDINGSWEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen- en padenstelsel, aarden dekking voor verschillende functies, omgrachting, omleidingsweg en door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1841 -1864 dat in een latere ontwikkelingsfase (1871-1886) is verbeterd en uitgebreid.

* Archeologische waarden vanwege de mogelijk in de bodem aanwezige sporen en resten van een of meer sluizen, loopgraven, emplacements en dergelijke.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de vrijwel gave relatie met het schootsveld.

* Het onderdeel is representatief omdat het verschillende fasen in de ontwikkeling van accesverdediging op grote schaal en in vrijwel ongeschonden fysieke omgeving laat zien.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat het in sinds omstreeks 1900 vrijwel ongewijzigde staat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking en het eveneens nagenoeg ongewijzigde grondplan laat zien.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531626

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82641/159

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk,

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2554

*Omschrijving***

Cluster 61. Toren (I).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE Inleiding

Ronde, in zwaar metselwerk uitgevoerde TOREN (I), die de kern en het reduit van het Fort Honswijk was en die deel uitmaakte van de verdediging van het (rivier)acces van de Lek en de noordelijke Lekoever, alsmede van annexe waterwerken. Torens op forten zijn tot in de jaren '60 van de 19de eeuw gebouwd, te beginnen in de Napoleontische Tijd; in Nederland echter pas vanaf omstreeks 1840, waarbij de inzichten van militair ingenieur J.G.W. Merkes van Gendt sturend waren. Nederlandse torens op forten hebben gewoonlijk een ongeveer cirkelvormig grondplan met een diameter van enkele tientallen meters en ze waren omgeven door een natte gracht. Ze zijn twee, drie of meer verdiepingen hoog en bestaan uit zwaar - meters dik - metselwerk. Uitgangspunt was dat de ronde vorm goed bestendig was tegen inslagen van kanonvuur, terwijl de defensieve kracht naar alle richtingen min of meer gelijkwaardig kon zijn. Door opstelling van ver reikend geschut bovenop de torens - waar tevens de uitkijk was gevestigd - dacht men in gunstige verdedigende positie te verkeren. Voor de nabije(re) verdediging dienden (talrijke) schietgaten voor kanon- en geweervuur. Meerdere torens op forten waren voorzien van een aarden dekking, mede waardoor ze als 'bomvrij' werden beschouwd. Het bomvrij zijn was een relatief begrip, dat gekoppeld was aan de inslagkracht van het vuur ten tijde van de bouw. Met de komst van geschut met getrokken loop, was het echter afgelopen met de torens: ze bleken toch tamelijk kwetsbaar, waren relatief gemakkelijke doelwitten en ze verloren hun defensieve betekenis dus binnen weinige jaren. Als gevolg hiervan zijn verschillende torens van hun hoogste verdieping(en) ontdaan en voorzien van aarden beschermingswallen. Wat bleef was hun functie als onderkomen voor manschappen en materieel. Bekende torenforten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn die te Weesp (een vrijstaande toren), Fort Asperen (aangebouwde contrescargalerij met aarden bekleding), Fort Honswijk en Fort Everdingen (beide met vrijstaande, met aarde beklede

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

contrescarpgalerij). De meeste torens maken deel uit van met aarden werken en (natte) grachten omgeven fortcomplexen, zoals ook Fort Honswijk.

Omschrijving

Centraal in het zuidoostelijke bastion van het complex Fort Honswijk op een ronde plattegrond gebouwde, bakstenen TOREN (I) - gebruikt als logies- en opslaggebouw - die de kern van de oudste aanleg vormt. Het ontwerp is van Ing. J. Muschart. De toren kwam tot stand in de jaren 1844-1848, nadat eerst aardwerken en een fundering waren gerealiseerd. Het metselwerk van de rond lopende gevel is asymmetrisch uitgevoerd: de wanden aan de oostzijde zijn dikker (ca. 3 m) dan die aan de westzijde (ca. 1 m). Er waren oorspronkelijk vier bouwlagen, inclusief het souterrain; bij de modernisering rond 1879 is de bovenste bouwlaag verwijderd, waardoor de toren nu nog drie bouwlagen kent, inclusief het souterrain. De tot ca. 1879 gekanteelde gevel eindigt sindsdien met een rollaag. Bovenop het bouwwerk bevindt zich tegenwoordig een metersdikke, min of meer vlakke, aarden dekking. De toren heeft een diameter van rond 45 m en is in tegenwoordig ca. 12,50 m hoog. Het is de grootste in Nederland in zijn soort. Rond de toren lag een ringvormige, natte gracht, waaruit de gevel direct oprees; bij de latere wijziging is deze gracht gedempt en is deze tussen toren en de toen gebouwde contrescarpgalerij vervangen door een ca. 4 m brede, halfronde, open gang. Bij de bouw van de contrescarpgalerij zijn tussen de toren en de galerij ter versteviging enkele zware gietijzeren bogen als afstandhouders geplaatst. De gevel van de toren is rondom voorzien van een groot aantal gevelopeningen van verschillend type en formaat (voornamelijk getoogd). De toegang, met een verdiepte boog binnen een boogsegment of getoogde ontlastingsboog en met dubbele houten deuren, waarin een mandeur, bevindt zich aan de westzijde.

Een rondboogvormige doorgang komt uit op een in de westelijke helft van de toren gesitueerde, halve cirkelvormig gebogen binnenplaats (de binnengalerij, die in Nederland enig in zijn soort is), waarop meerdere ruimten uitkomen. In de gevels van de binnenplaats (rondboogvormige) deuren met en zonder rondboogvormige bovenlichten en rondboogvormige vensters. De binnenplaats wordt op twee niveaus overspannen door een aantal massieve, gemetselde luchtbogen. Hierin onderscheidt de halfronde gaande binnenplaats zich dus van de halfronde gang tussen toren en contrescarpgalerij; ook ligt de binnengalerij aan de minst kwetsbare westzijde van de toren en de contrescarpgalerij ten oosten ter bescherming van de toren. Een centrale, ronde ruimte in de toren beslaat de volle bouwhoogte en wordt door een aaneengesloten afdekking van ijzeren I-profielen afgesloten tegen invallende granaten. Deze ronde kern is omgeven door een brede gang, die leidt naar de overige ruimten, zoals kazematten annex slaapvertrekken, verblijfsruimten en privaten. In de muren van de gang bevinden zich toegangen tot deze ruimten, die zijn voorzien van rondboogvormige bovenlichten, waarin V-vormige roedeversdeling en van vensters met dubbele draairamen en vergelijkbare bovenlichten. Een ijzeren trap op de verdieping, die naar het dak leidt, is een latere toevoeging. Een waterpomp met hardstenen kroonlijst stamt uit de eerste bouwperiode (1844-1848). De wanden in het torenfort zijn wit gesausd en het bouwwerk is inwendig voorzien van een klinkerbestrating.

Waardering

De TOREN (I) van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegevens voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1841-1864, namelijk een voorbeeld van een toren op een fort bij een rivieracces, gebouwd naar ontwerp van ing. J. Muschart en naar inzichten van militair ingenieur J.G.W. Merkes van Gendt.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de contrescarpgalerij.

* Het onderdeel is relatief zeldzaam omdat het de grootste van een fort deel uitmakende toren in Nederland is en omdat er verder geen exemplaren met binnengalerij zijn gebouwd en het is representatief voor dit type torens omdat het een goed voorbeeld is van een exemplaar waarvan de bovenste bouwlaag om militair-tactische redenen is verwijderd en dat is voorzien van een beschermende contrescarpgalerij.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat talrijke kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur zijn behouden en naar vorm en functie herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Waarnemingspost (B)

Functie

Monumentnummer*: 531627

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82642/25

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Contrescarpgalerij (K) met poterne en remise (L).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

CONTRESCARPGALERIJ (K) MET POTERNE EN REMISE (L) als een half rond om de bomvrije toren opgetrokken bouwwerk, dat aan de buitenzijde is bekleed met een aarden dekking, die als functie heeft de toren en het galerijgebouw en de poterne zelf tegen inslagen van projectielen te beschermen. Toen in de jaren '60 en '70 van de 19de eeuw de kracht en de trefzekerheid van het geschut toenam, waren in het bijzonder de torens op forten al gauw niet meer bestand tegen het geweld. Er zijn twee oplossingen toegepast: de hoogte van een aantal torens werd teruggebracht, wat ze als doelwit niet alleen minder zichtbaar, maar ook minder kwetsbaar maakte. Hiernaast zijn in een aantal gevallen gedeeltelijk rondom de torens aarden dekkingen of contrescarps aangelegd. Beide soorten aanpassingen vonden plaats bij Fort Honswijk. Zo'n contrescarp bestaat uit een zware, metershoge gronddekking, die als bescherming tegen vijandelijk artillerievuur diende en die de torens weer bomvrij maakte. Contrescarps en contrescarpgalerijen bij torens zijn tamelijk zeldzaam. Gewoonlijk was een contrescarp (glacis) dicht nabij of tegen de toren gelegen. Was hij dicht nabij gelegen, dan was hij hiervan gewoonlijk gescheiden door een (ten dele) rond lopende gang en een met aarde gedekt galerijgebouw, de contrescarpgalerij. Een contrescarpgalerij is dus aan de buitenzijde aangeaard en aan de kant van de toren voorzien van een de vorm van de toren volgende (bakstenen) gevel. Een poterne is een overdekte of gedekte (door)gang of uitvalsweg; een remise is een bomvrije opslag voor materieel.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In de jaren 1881-1885 vond aanpassing en uitbreiding van Fort Honswijk met een CONTRESCARPGALERIJ (K) en aangebouwde REMISE (L) plaats. De contrescarpgalerij van Fort Honswijk ligt, ongeveer halfrond, aan de oostzijde van de bomvrije toren, op een afstand van omstreeks 4 m daarvan. De verticale, bakstenen gevel, die ongeveer even hoog is als die van de verlaagde toren zelf, is aan de binnenzijde op de begane grond en de verdieping voorzien van toegangs- en / of andere gevelopeningen, die afsluitbaar zijn door middel van houten deuren en / of latere ijzeren luiken. Op de begane grond zijn in het metselwerk gesloten ontlastingsbogen opgenomen. Bij de bouw zijn tussen toren en contrescarpgalerij enkele ijzeren bogen als afstandhouders geplaatst. Aan de buitenzijde is de contrescarpgalerij gedekt door een metersdikke, flauw hellende aardlaag. Het min of meer rechthoekig trapeziumvormige profiel van de contrescarpgalerij laat zich aan de beide bakstenen, kopse gevels goed herkennen. Ook in deze gevels zijn op twee niveaus gevelopeningen aangebracht, die deels afsluitbaar zijn met ijzeren, deels met houten deuren of ramen. Het vrijwel in oorspronkelijke staat verkerende interieur bestaat uit een reeks van 20 geschakelde vertrekken, die van elkaar zijn gescheiden door zware houten deuren. Er zijn onder meer slaapruidten, privaten en verschillende magazijnen.

Via de POTERNE of gang onder de aarddekking aan de noordoostzijde van de contrescarp door en met een gemetselde, afsluitbare toegang aan de oostzijde was vanuit de contrescarpgalerij de inmiddels verdwenen grote inlaat- en inundatiesluis aan die zijde van het fort bereikbaar; een aftakking van de poterne leidt naar het bomvrije gebouw / remise G.

De REMISE L is aangebouwd aan de zuidzijde van de contrescarpgalerij en is opgetrokken in bakstenen.

Waardering

De CONTRESCARPGALERIJ (K) MET POTERNE EN REMISE (L) van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft een onderdeel uit de periode 1881-1885, namelijk een voorbeeld van een later toegevoegde bescherming van een toren in de vorm van een contrescarpgalerij, tevens voorzien van een poterne en een aangebouwde remise.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de bomvrije toren.

* Het onderdeel is tamelijk zeldzaam en zeer representatief omdat er niet veel contrescarpgalerijen bij bomvrije torens zijn gebouwd en omdat het een goed voorbeeld is van toepassing van contrescarpgalerijen in combinatie met een poterne en een aangebouwde remise.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat talrijke kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Fort, vesting en -onderdelen

Monumentnummer*: 531628

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82642/29

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Schuilplaats met verbruiksmagazijn C/bomvrij gebouw.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

SCHUILPLAATS MET VERBRUIKSMAGAZIJN C / BOMVRIJ GEBOUW als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Direct achter en deels in de courtine van de oostelijke fortwal gelegen en aan drie zijden door aardwerk gedekte SCHUILPLAATS MET VERBRUIKSMAGAZIJN C / BOMVRIJ GEBOUW, daterend uit de periode 1878-1882. In de 20ste eeuw voorzien van een nieuwe gevel. In

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

deze gevel een getoogde toegang met dubbele houten deur uit de periode 1878-1882.

Waardering

SCHUILPLAATS MET VERBRUIKSMAGAZIJN C / BOMVRIJ GEBOUW op Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1878 -1882 en dat een voorbeeld is van een schuilplaats met verbruiksmagazijn.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531629

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82642/12

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Remise D / Bomvrij gebouw.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

REMISE D / BOMVRIJ GEBOUW als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Ten zuiden van het entreegebouw op het zuidwestelijke bastion gelegen en door aardwerk gedekte REMISE D / BOMVRIJ GEBOUW, van omstreeks 1880. Het gebouw is opgetrokken in ongewapend, zogenoemd baksteenbeton, waarin een latere metalen deur.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

REMISE D / BOMVRIJ GEBOUW op Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1880 en dat een voorbeeld is van een bomvrije remise.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531630

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/166

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honsdijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Remise E / Bomvrij gebouw.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

REMISE E / BOMVRIJ GEBOUW als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Ten noorden van het entreegebouw op het noordwestelijke bastion gelegen en door aardwerk gedekte REMISE E / BOMVRIJ GEBOUW, uit de periode 1878-1882. Het gebouw is opgetrokken in ongewapend, zogenoemd brikkenbeton, met aan weerszijden van de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

middenas een latere metalen deur.

Waardering

REMISE E / BOMVRIJ GEBOUW op Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1878 -1882 en dat een voorbeeld is van een bomvrije remise.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531631

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/191

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Remise F en remise annex kazemat M/bomvrije gebouwen.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

REMISE F en REMISE ANNEX KAZEMAT M / BOMVRIJE GEBOUWEN als door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligde onderkomens. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Op het noordoostelijke bastion gelegen, geschakelde en door aarde gedekte REMISE F en REMISE ANNEX KAZEMAT M / BOMVRIJE GEBOUWEN, uit de periode 1878-1882, respectievelijk 1883. In de 20ste eeuw zijn beide remises voorzien van een nieuwe,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gemetselde gevel.

Waardering

REMISE F en REMISE ANNEX KAZEMAT M / BOMVRIJE GEBOUWEN op Fort Honswijk zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier twee onderdelen uit de periode 1878 -1883, die voorbeelden zijn van geschakelde, bomvrije remises, waarvan een is uitgevoerd met een kazemat.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn redelijk bewaard omdat kenmerkende onderdelen en de onderlinge samenhang van de beide remises behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531632

Status rijksmonument
Inschrijving register* 12 september 2014
Kadaster deel/nr 82643/128

Woonplaats* Houten
Gemeente* Houten
Provincie* Utrecht

Locatiennaam Houten
Locatieomschrijving Fort Honswijk

Kadastrale gemeente* Houten
Sectie* I
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 2552

Omschrijving**

Cluster 61. Remise G/magazijn/bomvrij gebouw.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE Inleiding

REMISE G / MAGAZIJN / BOMVRIJ GEBOUW als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Ongeveer tussen de courtine en de contrescarp gelegen en door aardwerk gedekte REMISE G / MAGAZIJN/ BOMVRIJ GEBOUW, uit de periode 1878-1882. De remise met ondergelegen magazijn is vanuit de contrescarpgalerij bereikbaar via een zijgang van de poterne. De remise bezit een in baksteen opgetrokken gevel met in de middenas een toegang onder driedubbele gemetselde ontlastingsboog en een getoogde, dubbele, houten deur. In het magazijn is ruimte voor opslag van kruit en projectielen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

REMISE G / MAGAZIJN / BOMVRIJ GEBOUW op Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1878 -1882 dat een voorbeeld is van een bomvrije remise met ondergelegen magazijn.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531633

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/145

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Munitiedepot H/bomvrij gebouw (kruit- en projectielenmagazijn en werkplaats).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

MUNITIEDEPOT H / BOMVRIJ GEBOUW (kruit- en projectielenmagazijn en werkplaats) als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

Door aardwerk gedekt MUNITIEDEPOT H/ BOMVRIJ GEBOUW (kruit- en projectielenmagazijn en werkplaats), uit 1878. Het munitiedepot ligt tegenover de toegangspoterne, centraal op het fortterrein. Het munitiedepot bezit een vijf traveeën brede bakstenen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gevel. Elke travee omvat een getoogde deur onder segmentboogvormige ontlastingsboog met sluitsteen, geflankeerd door een klein getoogd venstertje met luik. De traveeën zijn overspannen door een drievoudige gemetselde ontlastingsboog. De middelste en de rechtse travee zijn - met uitzondering van de kleine venstertjes - dichtgemetseld; de linkse travee is voorzien van een nieuwe deur.

Waardering

MUNITIEDEPOT H / BOMVRIJ GEBOUW (kruit- en projectielenmagazijn en werkplaats) van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1878 -1882 dat een voorbeeld is van een bomvrij depot voor projectielen annex werkplaats.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is relatief zeldzaam omdat er verschillende functies herkenbaar binnen één gebouw waren gehuisvest.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531634

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/81

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552
Houten	I			2553

*Omschrijving***

Cluster 61. Fortwachterswoning.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

Aan de keelzijde van het zuidwestelijk bastion van het fort gelegen FORTWACHTERSWONING als militair dienstgebouw. Omdat de meeste forten en andere (buiten de bebouwde kom gelegen) verdedigingswerken - wanneer er geen sprake was van mobilisatie of oefeningen - geen bezetting met militair personeel hadden, was er in veel gevallen een aparte woning of andersoortig onderkomen voor een beheerder of wachter. Soms had een dergelijke woning tevens een andere functie, zoals die van sluis- of brugwachterswoning. Voor wat betreft de locatie van een wachterswoning bestaat geen duidelijke standaard, zowel binnen als buiten het eigenlijke fort komt voor, maar gewoonlijk wel aan de keelzijde ervan. De vorm was niet standaard en ook het toegepaste bouw materiaal varieert, maar dit bestaat gewoonlijk uit baksteen en / of hout. De fortwachterswoning van Fort Honswijk ligt binnen de gracht van het fort. In de gevelopeningen zijn overwegend relatief moderne kunststof kozijnen aangebracht. Een aanbouw tegen zuidoostzijde heeft geen monumentale betekenis.

Omschrijving

De FORTWACHTERSWONING (1878) van Fort Honswijk is gelegen aan de keelzijde van het zuidwestelijke bastion. De op rechthoekige plattegrond gebouwde woning telt één bouwlaag onder een met gesmoorde holle pannen gedekt zadeldak. De dakgoten rusten op

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gemetselde klossen. Op de nok twee schoorstenen met decoratief metselwerk. Gevels boven het iets uitgemetselde trasraam uitgevoerd in grauwe baksteen en in de langsijden verlevendigd met banden gele baksteen ter hoogte van boven- en onderdorpels. Enkele oorspronkelijke vensters met boogtrommel en siermetselwerk. In ontlastingsbogen aanzet- en sluitstenen. In achtergevel (zuidwestzijde) zes vensterassen. De kopgevels zijn als trapgevels uitgevoerd met in de top uitkragende pinakels op natuurstenen kraagsteen; kopgevels zijn voorzien van muurankers met krulwerk. Deze detaillering komt slechts zelden voor bij bouwwerken die deel uitmaken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en ze vertegenwoordigen daarom zeldzaamheidswaarden.

Waardering

De FORTWACHERSWONING op Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een fortwachterswoning uit 1878, die als uitvloeisel van de modernisering van het fort tot stand werd gebracht.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en vanwege de kenmerkende ligging aan de keelzijde van het fort.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een bij een verdedigingswerk ingerichte wachterswoning; het onderdeel vertegenwoordigt zeldzaamheidswaarde vanwege de beide als trapgevels uitgevoerde kopgevels.

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en bouwkundige detaillering, alsmede diverse onderdelen - maar niet alle vensters in originele vorm - intact zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531635

Status rijksmonument
Inschrijving register* 12 september 2014
Kadaster deel/nr 82643/104

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Schalkwijk		Houten		Utrecht			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Lekdijk	58 a	a	1		Schalkwijk		
Lekdijk	58 a	a	2		Schalkwijk		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*		Appartement aanduiding	Grondperceel	
Houten		I				2552	

Omschrijving**

Cluster 61. Poortgebouw (A) met toegangspoterne.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

POORTGEBOUW (A) MET TOEGANGSPOTERNE als verdedigbare en aardgedekte entree van Fort Honswijk. Een poortgebouw is een bouwwerk, dat tot doel heeft de in- en uitstroom van personen (en zaken) van een bepaald terrein te controleren. Onder meer bij middeleeuwse kastelen en steden (stadspoorten) kwamen poortgebouwen voor, gewoonlijk binnen de omgrachting daarvan. Stadspoorten van 17de-eeuwse en latere steden waren vaak in of zelfs achter (aangeaarde) stadswallen gesitueerd om beter beschermd te zijn tegen vijandelijk geschut. Een vergelijkbare ligging en functie hadden ook de in de 19de eeuw toegepaste poortgebouwen in forten: primair om deze eventueel (van binnenuit) te verdedigen en secundair voor controle van de toegang. Er zijn onder meer poortgebouwen opgetrokken bij Fort Honswijk en Fort Vechten, maar deze laatste zijn later gewijzigd in twee wachthuizen. Het poortgebouw van Fort Honswijk is gebouwd omdat de toepassing van een brug, zoals gebruikelijk bij de meeste forten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie, niet was toegestaan vanwege de waterkerende functie van de toegangsweg naar het fort, die feitelijk een aftakking van de Lekdijk was. Zowel de toegangsweg als de hoofdwal van het fort hadden en hebben deze functie als hoofdwaterkering nog steeds. Een poterne is een overdekte of gedekte (door)gang of uitvalsweg.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In de inwaarts gebogen courtine aan de westzijde van het fort gelegen, aardgedekt POORTGEBOUW (A) met een er aan de achterzijde uitspruitende TOEGANGSPOTERNE. Het uit 1878 daterende bouwwerk telt één bouwlaag. De frontgevel is symmetrisch, telt drie traveeën en bestaat uit een zware hardstenen plint met daarboven baksteen. Centraal de entree met hardstenen, rondboogvormige omlijsting in blokmotief, met dubbele, houten deuren. Hierboven de inscriptie: "Honswijk". Links en rechts hiervan eveneens door boogvormige, geblokte omlijsting geaccentueerde gevelopeningen met dubbele metalen luiken. Hiertussen twee brede pilasters in baksteen en op de afgeschuinde hoeken vergelijkbare pilasters. Het poortgebouw geeft toegang tot de sterk afdalende TOEGANGSPOTERNE die uitkomt bij Remise H. De poterne bezit een bakstenen gewelf en eenvoudige, latere, dubbele, houten deuren aan het andere uiteinde.

Waardering

Het POORTGEBOUW (A) MET TOEGANGSPOTERNE van Fort Honswijk is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een verdedigbare en met aarde gedekte toegang tot een fort uit 1878.

- * Ensemblewaarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is zeldzaam omdat poortgebouwen weinig zijn toegepast in de 19de -eeuwse forten en representatief omdat het een van de schaarse overgebleven exemplaren van dit bouwtype is.
- * Het onderdeel is gaaf bewaard omdat hoofdvorm, bouwkundige detaillering en verschillende onderdelen, waaronder de toegangspoterne, intact zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531636

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/69

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2133

*Omschrijving***

Cluster 61. Inundatiesluis/keersluis met brug.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS MET BRUG als militair-waterbouwkundig onderdeel van de inundatiemiddelen voor het gebied ten oosten en zuidoosten van Utrecht. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluizen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluizen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluizen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Tot de laatste categorie behoorden drie inundatiesluizen bij Fort Honswijk. Het ging hierbij allereerst om een grote, dubbel uitgevoerde inlaatsluis voor Lekwater ten oosten van de contrescarpgalerij bij het torenfort. Hiernaast waren er twee kleinere exemplaren in de kade rond de buitenzijde van de gracht rond het fort, één aan de noordoostzijde en één aan de oostzijde. De beide eerste sluizen zijn opgeruimd, dan wel onzichtbaar geworden door waterstaatkundige werken. De laatst genoemde, met hierop gebouwd een brug in de omleidingsweg, is nog zichtbaar aanwezig. Deze sluis had een functie als onderdeel van de voeding van het Inundatiekanaal en als keersluis, waarmee het noordelijk deel van de natte gracht rond het fort op gewenst peil kon worden gehouden.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS MET BRUG in de buitenoever van de natte gracht van Fort Honswijk is een 'hybride' constructie die bestaat uit een gemetselde en betonnen sluis met zes hoofden en een vijftal doorlaten, die aan de kant van de natte gracht elk zijn voorzien van dubbele schotbalksponningen. De sluis met brug dateert uit 1846. De gemetselde hoofden zijn gedekt door natuurstenen platen; de haakse vleugelmuren van de beide uiterste sluishoofden zijn flauw hellend gemetseld. Er zijn geen windwerken voor het ophalen of neerlaten van schotbalken (meer). Naast de schotbalksponningen ligt over de hoofden een op een gewapend betonnen vloer aangelegd wegdek, dat vermoedelijk uit de eerste decennia van de 20ste eeuw dateert. In het beton is een rechthoekig blokkenpatroon zichtbaar. De 20 m lange brug is aan de westzijde (de kant van de natte gracht) voorzien van een ijzeren leuning, met kruislings met elkaar verbonden staanders. Een dergelijke leuning aan de oostzijde van de sluis met brug, waar later een deel van het Inundatiekanaal is gedempt, is verdwenen. Het kanaal is hier na de Tweede Wereldoorlog verland, terwijl de betonnen brug door aarde onzichtbaar is geworden.

Waardering

De INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS MET BRUG aan de oostzijde van het Fort Honswijk en als kering en brug deel uitmakend van de omleidingsweg, is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van het aan militair-strategische bouwkunde gerelateerde bouwen, dat gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw).

Het betreft hier een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, namelijk een inundatiesluis / keersluis met brug uit 1846, met toevoegingen uit de eerste helft van de 20ste eeuw.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege het feit dat het (van een drietal) de enig resterende inundatiesluis bij Fort Honswijk is.

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm, bouwkundige detaillering, latere aanpassing van de brug en verschillende onderdelen herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 531637

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	12 september 2014
Kadaster deel/nr	82643/75

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Houten	Houten	Utrecht

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
Houten	Fort Honswijk

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	I			2552

*Omschrijving***

Cluster 61. Restant inundatiesluis.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

RESTANT INLAAT-, INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS als militair-waterbouwkundig onderdeel van de inundatiemiddelen voor het gebied ten oosten en zuidoosten van Utrecht. Het verdedigingssysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie was in de eerste plaats gebaseerd op het gecontroleerd onder water zetten van (grote) terreinoppervlakken. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluizen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluizen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluizen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Tot de laatste categorie behoorden de inundatiesluizen bij Fort Honswijk. Het ging hierbij allereerst om een grote inlaatsluis voor Lekwater ten noordoosten van de contrescargalerij bij het torenfort. Hiernaast waren er twee kleinere exemplaren in de kade rond de buitenzijde van de gracht rond het fort, één aan de noordoostzijde en één aan de oostzijde. Eén van de beide sluizen in de kade is opgeruimd; de andere, met hierop een brug in de omleidingsweg, is nog zichtbaar aanwezig. De grote sluis had een hoofdfunctie voor de inundatie van de lage ronden ten zuidoosten van de stad Utrecht en als keersluis, waarmee een deel van de natte gracht rond het fort op gewenst peil kon worden gehouden. De inlaat-, inundatiesluis / keersluis is bij de verzwaring van de Lekdijk omstreeks 1985 ten dele gesloopt, maar de sluishoofden zouden in het dijklichaam zijn ondergewerkt.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

RESTANT INLAAT-, INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS

Uit 1845 daterende inlaat-, inundatiesluis / keersluis in de Noordelijke Lekdijk ten oosten van Fort Honswijk, bestaande uit een drietal gemetselde bakstenen hoofden en - blijkens een tekening van het fort uit 1909 en (lucht)foto's - twee ongeveer 35 meter lange en 5.00 m brede doorlaten of kolken. Er zijn op meerdere plaatsen schotbalkspanningen in de hoofden uitgespaard en de sluis was aan de Lekzijde voorzien van sluisdeuren. De schotbalken konden worden neergelaten en opgehaald met windwerken, die in een latere fase voorzien zijn geweest van een plaatijzeren beschermkap. De sluiscolk is in 1940 afgesloten met een betonnen wand, is later met aarde volgestort en vervolgens in 1985 vermoedelijk ten dele gesloopt in het dijklichaam opgenomen.

Waardering

RESTANT INLAAT-, INUNDATIESLUIS / KEERSLUIS is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Archeologische en architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw).

Het betreft hier een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, namelijk een grote inlaat-, inundatiesluis / keersluis uit 1845.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie